

Elżbieta Jeżewska

Pejzaż ukraiński i miniatury portretowe ze zbiorów Muzeum Sztuki w Winnicy

---

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 18, 333-334

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tacyjną i ekspozycyjną miały pokazane tu fotografie wykonane przez samego Czarnockiego podczas penetracji terenu i badań. Warto przytoczyć tematy kilku z nich: Wielki Kamień, Pasma Klonowskie, wychodnia dewonu pod Łagowem, widok z Góry Ryj pod Bardem, widoki na wschodnie geologiczne Karczówki i Miedzianki, skałki Rykoszyna, dokumentacja prac geologicznych w poszukiwaniu węgla brunatnego w Chomentowie, wydobywanie trylobitów ordowickich w Trzciance, szybiki badawcze na Świętym Krzyżu. Nie zabrakło też zdjęć o charakterze pamiątkowym: grupa gości zagranicznych — uczestników Zjazdu Geologicznego w Kielcach w 1927 r. — w ogrodzie u Jana Czarnockiego przy ul. Szerokiej (dziś Żeromskiego 31).

Drugim ważnym zespołem eksponatów były tutaj okazy geologiczne wybrane spośród 496 podarowanych w międzywojniu przez uczonego kieleckiego muzeum.

Lata 1940—1947 ilustrowały na wystawie prace Czarnockiego wykonane w czasie okupacji, m.in. profil geologiczny złoża rud żelaza kopalni „Staszic” w Rudkach koło Nowej Słupi, oraz dokumenty wydane przez władze niemieckie; lata po wyzwoleniu zaś — dokumenty związane z tworzeniem i działalnością Instytutu Badań Regionalnych w Kielcach. Najcenniejsze były tu prace wykonywane dla tego instytutu, m.in. kompleksowe opracowania dla Opatowa, obejmujące mapy geologicz-

ne, botaniczne, administracyjne i gospodarcze, mapy surowców skalnych i rudnych; zaprezentowano podobne prace dla Ponidzia, regionu świętokrzyskiego i częcińskiego.

Czwarta część wystawy — ukazująca dorobek ostatnich lat Jana Czarnockiego — prezentowała pełną, opracowaną przez niego, dokumentację Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego, który odbył się w 1947 r. w Górach Świętokrzyskich, a także dokumenty, fotografie i pracę w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie, którego Czarnocki został dyrektorem w 1947 r.

Wystawę kończyło stoisko zatytułowane „Wszystko o Janie Czarnockim”, na którym pokazano wydania pośmiertne jego dzieł pod red. K. i S. Pawłowskich, wykaz skamieniałości zawierających nazwy związane z Czarnockim, gipsową kopię tablicy ufundowanej z okazji 25. rocznicy śmierci uczonego, znajdującej się w gmachu PIG-u w Warszawie, oraz pracę K. Pawłowskiej zatytułowaną *Córka o ojcu, czyli geologia regionu tarnobrzemeskiego*.

Wystawa była wydarzeniem w Kielcach. Termin jej otwarcie dostosowano do daty rozpoczęcia sesji naukowej w kieleckim oddziale Instytutu Geologicznego. Podczas sesji wystawę omówił, wyrażając się o niej z uznaniem, doc. Zbigniew Kowalczewski. Należy żałować, że nie towarzyszył jej katalog.

Zespół Redakcyjny

PEJZAŻ UKRAIŃSKI I MINIATURY PORTRETOWE ZE ZBIORÓW MUZEUM SZTUKI W WINNICY

Muzeum Sztuki w Winnicy przywiozło na wystawę do Kielc dwie zupełnie odrębne grupy eksponatów: 22 miniatury portretowe i 38 pejzaży. Portretowe miniatury, datowane na kon. XVIII w., malowane były na jedwabiu, jedna na kości. Trafiły do winnickiego muzeum przed 1941 r., które w latach 1979—1981 zleciło ich konserwację. Początkowo jedwab podobrazia naklejony był na szkło, w trakcie renowacji jedwab przeniesiono na karton.

Miniatury te przedstawiały postacie historyczne, władców Francji z kilku kolejnych dynastii panujących, począwszy od Kapetyngów i regentki. Niestety, „enigmatyczność” informacji strony ukraińskiej (mającej trudno-

ści w rozpoznaniu ikonograficznym postaci) spowodowała, że obiekty te eksponowaliśmy z sugerowanym jedynie w większości prawdopodobieństwem personalnym. Utwierdziliśmy muzeum winnickie w ikonografii niektórych wizerunków, m.in. Henryka de Valois (1551—1589) w Polsce zwanego Walezym, a we Francji Henrykiem III, panującym od 1574 r., oraz jego żony Ludwika de Vaudemont, królowej Francji. Poza ww. przedstawiono, uwzględniając chronologię panowania: Filipa I Kapetynga (1060—1108); Ludwika VI Kapetynga zw. Grubym (1108—1137); Ludwika IX Kapetynga zw. Świętym (1226—1270), kanonizowanego w 1297 r.; Karola IV Kapetynga zw.

Pięknym (1322—1328), nadto Filipa VI Walezjusza (1328—1350), Ludwika XII Walezjusza zw. Ojcem Ludu (1498—1515) i „Młodzieńca” — prawdopodobnie Karola Andegawena króla Sycylii i Neapolu (notowany 1226—1285). Towarzyszyły im wizerunki kobiece zasadniczo (poza Ludwiką) do opracowania historycznego.

Metodycznie mogliśmy podejść do II części wystawy, do pokazu pejzaży powstałych w okresie od poł. XIX w. do lat 80. n.w.; obrazy pochodzące z XIX w. — nieznanego autorstwa, a z XX w. — malowane przez dziesiętnastu malarzy. Z ubiegłego stulecia pochodził niewielki, olejny widok *Pałac nad jeziorem* (miejsce nie ustalona, być może zdolnego amatora z kręgu arystokracji, a być może artysty zaproszonego do pałacu na plener. Godne uwagi z artystycznego punktu widzenia było malarstwo krajobrazowe początku naszego wieku pędzla Władysława F. Korieniewa (1869—?) z Winnicy: *Letni widok* z XIX/XX w., olejny, niewielki, sygnowany cyrylicą, w ogólnym klimacie podobny do studiów kręgu szkoły krakowskiej Jana Stanisławskiego; następnie z ok. 1920 r. olejne, także niewielkie, realistyczne prace Chomy Chołodnego (daty ur. i śm. nie znane) z Kamieńca Podolskiego: *Brzegi rzeki*, *Jesień* i *Maki* (ten ostatni z dokładną datą: 20/VII 1919), oraz *Dachy* weduta kijowska — Siergieja I. Swiatosławskiego (1857—1931) z Kijowa, absolwenta moskiewskiej Szkoły Malarstwa i Architektury. W 1901 r. powstał *Zachód słońca* bliżej nie znanego O. Reznichenki. Kijów pojawił się także w malarstwie wedutowo-rodzajowym po II wojnie, m.in. w obrazie Fiodora Z. Konowaljuka (1890—1984) i Nikołaja P. Głuszczenki (1901—1977). Ostatni z wymienionych jest również autorem pokazanej mariny z lat 60. Kijowskie malarstwo realistyczne reprezentowali nadto: A. I. Sirotenko (1897—1975), Siergiej F. Szyzsko (ur. 1911), Siergiej N. Szomin (ur. 1913), G. S. Otroszczenko (ur. 1947) i Tatiana N. Jabłońska (ur. 1917) — w tej grupie najaktywniejsza i najbardziej znana, której prace znajdują się w Galerii Tretiakowskiej.

Z Winnicą, poza wspomnianym Korieniewem, związany jest Wiktor N. Szpakowski (ur. 1947), autor *Samotnego cyprysa* i *Widoku na kombinat chemiczny* z lat 80. Pejzażystą

z Ładyżyna w obwodzie winnickim jest Piotr J. Krawczyk (ur. 1947), a z Żytomierza — Nikołaj A. Maksymienko (ur. 1924).

W materiałach z Winnicy omówiona została również tzw. zakarpaska szkoła tradycji sztuki ludowej* z centrum w Użgorodzie, której działalność porównać można z programem artystów Młodej Polski środowiska krakowskiego, zafascynowanych Huculsczyzną (T. Axentowicz, F. Pautsch, K. Sichulski, W. Jarocki) i kompozycjami malarskimi odznaczającymi się jaskrawą wyrazistością barw. Na Zakarpaciu pod tym względem wyróżniała się twórczość Józefa J. Boksza (1891—1975), autora znajdującej się na wystawie *Kwitnącej tarniny*, z lat 50. Jednym z uczniów Boksza był Anton M. Kaszaj (ur. 1921); jego pędzla widzieliśmy: *Wiosnę* z lat 60. i *Mijający dzień* z lat 70. Inni pejzażyści użgorodzcy to: Zołtan I. Szoltes (ur. 1909), Gawrił M. Gluk (1912—1983) i Fiodor F. Manajło (1910—1978), malujący gwaszem, vide *Dolina Tissy* z lat 60.

Reasumując, mieliśmy okazję oglądać malarstwo kontynuujące założenia europejskiej sztuki 2. poł. XIX w., liryczne „opisywanie świata” w guście twórców Galerii Tretiakowskiej, pejzaże niekiedy ze sztafażem, odznaczające się mniej lub bardziej syntetyczną formą realistyczną z bardzo niewieloma akcentami świadczącymi o istniejącym równoległym (od lat 20. XX w.) „przewodnym” socrealizmie.

Elżbieta Jeżewska

* Por. też E. Czernega-Balla, J. Staszko *Zakarpatskij chudożestwiennyj muziej*. Kijiw 1973.